

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на Тенчо Николов Попов на тема
**„Български средновековни монети като извор за историята. Монетосечения на цар
Йоан II Асен с деспот Мануил Комнин Дука и деспот Михаил II Дука: Солун и Епир под
върховната власт на българския цар след 1230 г.”**

с научен ръководител проф. д-р Милияна Каймакамова
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление
2.2. История и археология (История на България – История на средновековна България)

Център за славяно-византийски проучвания „Проф. д-р Иван Дуйчев»
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

от доц. д-р Женья Йорданова Жекова

Регионален исторически музей – Шумен

I. Данни за докторанта и докторантурата.

Тенчо Николов Попов е роден през 1962 г. в град Хасково. През 1988 г. завършва УНСС – София със специалност „Международни отношения“. Работи в сферата на финансовите консултации. От 1976 г. е член на Българското нумизматично дружество, а в момента е член на УС на Асоциацията на нумизматичните дружества и член на УС на Съюза на колекционерите в България. Стратта му към нумизматиката провокира неговия научен интерес, който с годините прераства в идеята за написването на настоящия докторат. От 2018 г. Тенчо Попов е докторант на свободна подготовка в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. д-р Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“.

Кандидатът за образователна и научна степен „доктор“ Тенчо Николов Попов отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, на Правилника за неговото приложение и на Правилника за развитие на академичния състав в СУ „Св. Климент Охридски“. Според представената ми документация са спазени процедурните изисквания и не констатирам нарушения за насочване към публична защита на дисертационния труд на Тенчо Николов Попов **„Български средновековни монети като извор за историята. Монетосечения на цар Йоан II Асен с деспот Мануил Комнин Дука и деспот Михаил II Дука: Солун и Епир под върховната власт на българския цар след 1230 г.”** .

II. Данни за дисертацията.

1. Тема на дисертацията.

Темата на дисертацията *„Български средновековни монети като извор за историята. Монетосечения на цар Йоан II Асен с деспот Мануил Комнин Дука и деспот Михаил II Дука: Солун и Епир под върховната власт на българския цар след 1230 г.“*, насочва към основната цел на докторанта – чрез известните до този момент монетни издания на цар Йоан II Асен с деспотите Мануил Комнин Дука и Михаил II Дука да обоснове тезата си за върховенството, което придобива цар Йоан II Асен над Солун и Епир, в периода на върховна българска доминация на Балканите след битката при Клокотница на 9 март 1230 г. Разбира се монетите съвсем не са единствените източници на информация, които докторантът ползва. Той разглежда цялата налична изворова база, както и изследванията, засягащи изцяло или отчасти разглежданата от него проблематика.

2. Основни части на дисертацията.

Дисертационният труд, представен за обсъждане от Тенчо Николов Попов, се състои от: увод, три глави, заключение, приложения, съдържащи картен материал, отразяващ политическите граници на разглежданите държавни обединения и библиография, в общ обем от 224 страници. Прави впечатление, че снимковият материал е приложен вътре в текста, вероятно с оглед да се онагледи написаното в конкретния абзац. Моето мнение е, че би трябвало в края на дисертацията да присъства задължителния за този род изследвания каталог, отговарящ на всички изисквания на науката нумизматика, който да съдържа, коментиранията от Попов в текста нумизматични и сфрагистични паметници, с точни иконографски описания и метрични данни.

В *Увода* на дисертацията са изложени научните основания, предмет и цели на изследването. Докторантът започва с кратък обзор на изследванията върху българските средновековни монети, като отдава дължимото на редицата изследователи, положили основата на изучаването и систематизацията на средновековните ни парични знаци. На стр. 11 посочва, че на Тодор Герасимов „българската нумизматика дължи първата систематизация на монетосеченията на българските средновековни царе“. Всъщност първата цялостна и научно обоснована систематизация извършва Никола Мушмов в книгата си „Монетите и печатите на българските царе“ (София 1924), част от която е все още валидна и днес. Следва кратък преглед на т.н. дискусийни монетосечения в българската средновековна нумизматика, който според мен няма пряка връзка с темата на дисертацията. Все пак акцентът на доктората са монетосеченията на цар Йоан II Асен с деспот Мануил Комнин Дука и деспот Михаил II Дука. Тенчо Попов предлага нови идентификационни хипотези за т.н. дискусийни монетосечения, но не се спира на едно от най-дискусийните – това на първия Асеновец, Теодор-Петър, прието от по-голяма част от българската нумизматична общност за първото официално българско

владетелско монетосечене. На стр. 25 – 30 в табличен вид представя своите „коригирани идентификационни хипотези“, като определя, за „погрешна идентификация“ действащите все още, официални тези, поне за част от тези спорни монетосечения, което според мен е пресилено. По-добре би звучало „официална идентификация или общоприета идентификация“.

Като се изключат тези „залитания“, напълно оправдани, имайки предвид интереса на Попов към дискуссионните монетосечения, ясно изразени в неговите публикации, той правилно се насочва към реалния нумизматичен материал. На с. 32 правилно посочва, че „основният акцент е нумизматичният анализ на монетосеченията на Йоан II Асен“. Разглежда ги като изворов и решаващ материал за доказване на основната теза на доктората – българското върховенство над Солун и Епир, наложено от цар Йоан II Асен след битката при Клокотница.

В *Глава 1* се разглеждат детайлно монетосеченията на цар Йоан II Асен с деспот Мануил Комнин Дука и деспот Михаил II Дука като извор за историята на Солун и Епир след 1230 г. Попов счита, че след победата в монетарницата на град Солун е отсечена „коронационна емисия“ – цар Йоан II Асен коронясва Мануил Комнин Дука като деспот! Съвсем наскоро бе публикувана нова монета от Перперикон, като този монетен тип бе определен от Константин Дочев за издание не на Мануил Комнин Дука, а на Йоан II Асен (Античният и средновековен град Перперикон, София, 2021, 262), което автоматически води към питането: в крайна сметка кой е истинският издател на тези монетосечения – самият Йоан II Асен или неговите деспоти!

За съжаление до този момент са документирани прекалено малко емисии, които да дадат повече информация за тези редки монетосечения. След извършения анализ на въпросните монетни типове, Попов прави извода, че монетите на Михаил II Дука са сечени единствено с пропагандна цел в нисък тираж, а емисиите на Йоан II Асен са служили като пълноценно платежно средство и са доминирали в паричната циркулация на Епир, непосредствено след 1230 г. (с. 48).

Глава 2 разглежда управлението на Мануил Комнин Дука в Солун като деспот на цар Йоан II Асен. Тенчо Попов правилно констатира лаконичността на изворите, което създава предпоставки за изказването на противоречиви научни тези. Спира се на отделните извори: колоната в църквата „Св. 40 мъченици“, Дубровнишката грамота, пространното житие на Петка Търновска. Привлича и гръцките хронисти Георги Акрополит и Теодор Скутариот. Прави и преглед на становищата относно придобиването на деспотска титла от Мануил Комнин Дука. Разгледана е и църковната политика на цар Йоан II Асен в светлината на новите проучвания. В края на главата е изложена възможна хронология на политическите и църковни събития в Търново и Солун.

В *Глава 3*, с помощта на нумизматичния материал, Тенчо Попов прави опит да докаже, че към края на 1230 – началото на 1231 г., управлението на Епир е отнето от деспот Мануил и възложено на Михаил II Дука. Тъй като в изворите от епохата тази смяна в управлението не е маркирана, единствено доказателство се явяват монетите на Михаил II Дука, които са

пренасечени върху тези на предшественика му Мануил. Попов смята, че името Мануил е било заличено върху матриците, а върху него е било гравирано името на новия деспот Михаил II Дука.

В *Заключението* на дисертацията си, Тенчо Попов излага своите наблюдения за характера на деспотската титла през първата половина на XIII в., опирайки се на анализирани в текстовата част нумизматични и исторически факти. Така той обосновава направените от него изводи за „същността на деспотската титла и нейното практическо използване за разрешаване на държавно-правни и териториални аспекти на императорската супремация през XIII в.“.

Специфичните нумизматични термини са използвани коректно, което показва отличното им познаване от докторанта. Попов е запознат и с езиковите норми на българския език, което демонстрира с високия стил на изложения от него текст.

3. Научен апарат.

Научният апарат, който докторантът използва при написването на дисертацията си е приложен в края на текстовата част. Използваните заглавия са разделени на извори и аналитична литература. Коректно са цитирани както по-стари издания, така и нови разработки на проблемите, разгледани в настоящия труд.

4. Автореферат.

Авторефератът отразява правилно и коректно съдържанието на текстовата част на дисертацията. Той е в обем от 43 страници. Съдържа задължителните за авторефератите текстова част, синтезираща основния текст на дисертацията, справка за научните приноси на неговия труд и публикациите на докторанта по темата на доктората.

5. Публикации.

Публикациите на Тенчо Попов в областта на средновековната българска и византийска нумизматика са известни на научната общност. До момента има публикувани 13 статии и 1 монография. В тях той разглежда т.н. проблемни, или дискуссионни монетосечения в Българското средновековие, изказвайки свои лични наблюдения и хипотези. Част от тях е доразвил в настоящия докторат, което показва както неговото израстване, така и окончателното формиране на научните му хипотези.

6. Научни и научно-приложни приноси.

В края на автореферата са посочени научните приноси на дисертацията на Тенчо Попов, които той разделя в два раздела: в научното поле на историята и на нумизматиката. Счита, че разработката на дисертационния труд, анализът, коментарът и изказаните лични наблюдения на докторанта при работата му с изворите допринасят за осветляване на този изключително важен, но не достатъчно проучен период от българската и византийската история. Относно приносните моменти в научното поле на нумизматиката имам някои резерви, касаещи т.н. „идентификационни хипотези“ на автора, както и „методологията за идентификация на монетосеченията на Балканите през XIII – XIV в.“. Не мисля, че с една докторска дисертация,

може да се отхвърлят с категоричност, наложени в науката с десетилетия тези на редица български нумизмати. Някои от тези хипотези са били оборени, други коригирани с времето и все още действително съществуват бели петна и спорни моменти, които вярвам един ден ще получат своя отговор. Всеки, работещ в областта на науката се опитва да даде своя принос, за да може от дистанцията на времето реалните факти да бъдат подредени в научно издържани и проверени с времето хронологични рамки и класификации, които да послужат за основа на бъдещите изследователи на Българското средновековие.

7. Заключение.

Независимо от отправените бележки и препоръки, представеният ми за становище ръкопис представлява една сполучливо разработена дисертация с приносни моменти. Работата на Тенчо Попов е задълбочена и отразява както неговото научно израстване, така и доразвиване и финализиране на дългогодишните му изследвания върху българските средновековни монетосечения през XIII – XIV в.

Всичко това ми дава основание да заключа, че са налице необходимите научни обстоятелства, на Тенчо Николов Попов да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 2.2. История и археология (История на България – История на средновековна България).

04. 11. 2021 г.

Град Шумен

доц. д-р Женя Йорданова Жекова